

DOI 10.33099/2618-1614-2020-10-1-33-36

УДК 355.232.6

П. В. Щипанський,*кандидат військових наук, професор,
заступник начальника університету з наукової роботи,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, генерал-майор,***В. І. Колесник,***кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник, провідний науковий
співробітник науково-методичного центру організації
наукової та науково-технічної діяльності,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського*

Особливості формування та функціонування спеціалізованих вчених рад для присудження ступенів доктора наук і доктора філософії

У статті окреслено особливості формування та функціонування спеціалізованих вчених рад для присудження здобувачам вищої освіти наукових ступенів доктора наук та доктора філософії для забезпечення потреб вищих військових навчальних закладів (науково-дослідних установ) висококваліфікованими науково-педагогічними та науковими кадрами. Обґрунтовані пропозиції щодо основних положень проекту «Порядку присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ)».

Ключові слова: підготовка здобувачів вищої освіти, докторант, ад'юнкт, спеціалізована вчена рада, голова спеціалізованої вченої ради, рецензент, опонент, атестація здобувача, доктор наук, доктор філософії.

© П. В. Щипанський, В. І. Колесник, 2020

Постановка проблеми. Атестація випускників 2020 року ад'юнктур вищих військових навчальних закладів (науково-дослідних установ) здійснюється відповідно до вимог «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. Термін проведення експерименту передбачений до 31 грудня 2020 р. або до затвердження нових вимог в установленому Законом України «Про вищу освіту» порядку.

Разом з тим, випускники наступних років – як ад'юнктур, так і докторантур – уже сьогодні мають знати процедури й умови присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ) на час завершення їхньої підготовки.

Мета статті полягає у висвітленні проблемних питань формування спеціалізованих вчених рад для присудження здобувачам вищої освіти наукових ступенів доктора наук і доктора філософії та наданні пропозицій для забезпечення ефективного їх функціонування.

Виклад основного матеріалу. Організація та підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів з науковим ступенем у Міністерстві оборони України здійснюється з урахуванням специфіки проходження військової служби у Збройних Силах України на підставі Законів України [1–3], актів Кабінету Міністрів України [4, 5], нормативно-правових актів Міністерства оборони України [6]. Разом з тим, атестація ад'юнктів і докторантів, які завершують підготовку, на сьогодні не унормована повною мірою.

На сайті Національного агентства із забезпечення якості освіти (далі – Національне агентство) в розділі «Наукові ступені», підрозділ «Проекти нормативно-правових актів», розміщений проєкт «Порядку присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ)» (далі – Порядок) [7]. Він базується на «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. [5].

Розроблення зазначеного Порядку є важливим кроком у забезпеченні якості освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти. Чіткий і зрозумілий Порядок дасть змогу виважено здійснювати атестацію здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук та доктора філософії.

Алгоритм проведення заходів у період подання документів до спеціалізованої вченої ради, проведення захисту дисертації та присудження ступеня доктора філософії, передбачені проєктом Порядку, наведені на *рисунку 1*.

У проєкт Порядку, розміщений сайті Національного агентства, уже внесені доповнення та зміни, які позитивно вплинули на його змістовну частину, водночас низка положень, що є системоутворюючими та вкрай важливими для функціонування системи атестації

АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ДИСЕРТАЦІЇ

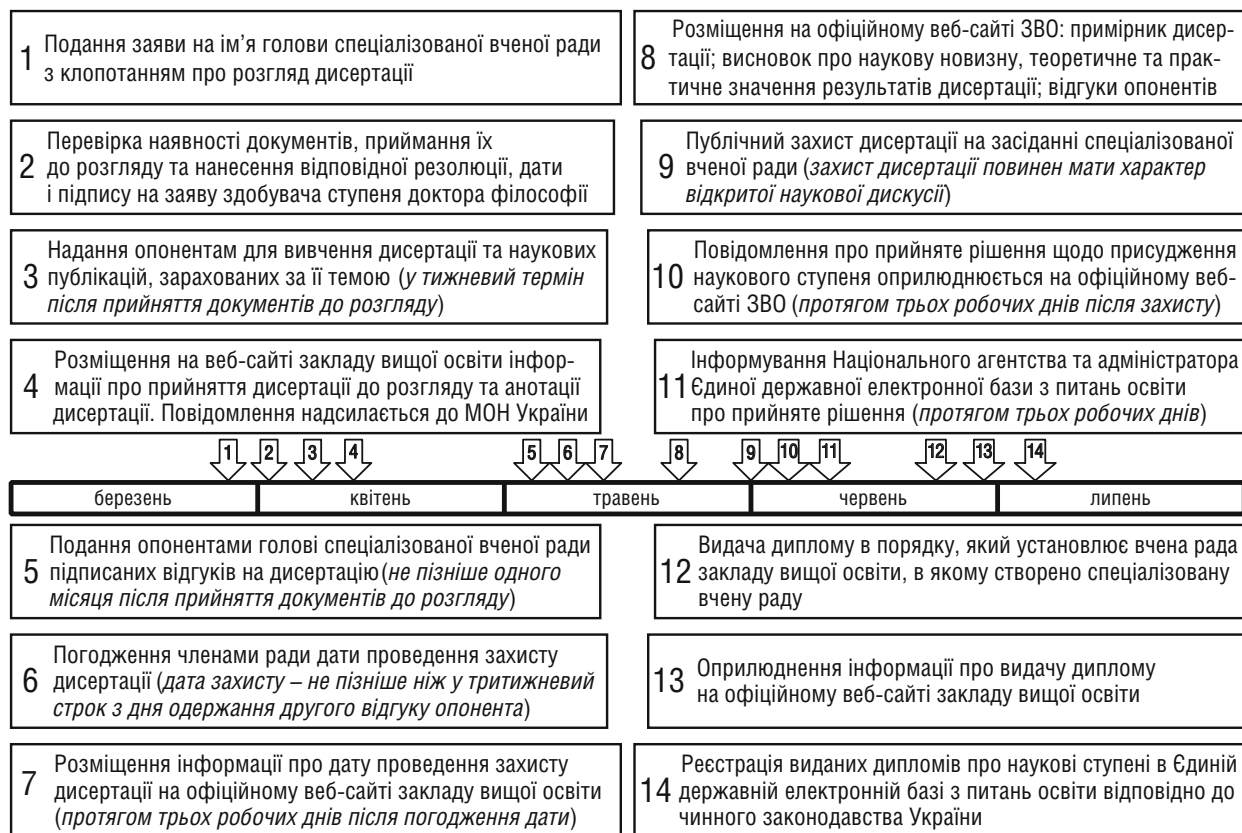

Рис. 1. Алгоритм проведення заходів щодо захисту дисертації

здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук та доктора філософії, потребують доопрацювання, а саме:

1. Пунктом 5 проекту Порядку визначено, що «спеціалізовані вчені ради створюються закладами вищої освіти (науковими установами), які здійснюють надання вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за відповідною спеціалізацією...».

Зважаючи на те, що підготовка докторів наук та докторів філософії здійснюється за спеціальностями відповідно до «Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р., та враховуючи, що «спеціалізація – складова спеціальності, що може визначитися закладом вищої освіти та передбачає одну або декілька профільних спеціалізованих освітніх програм вищої або післядипломної освіти» [1], доцільно спеціалізовані вчені ради створювати за спеціальностями.

Це забезпечить дотримання закладами вищої освіти (науковими установами) чинного законодавства України під час створення спеціалізованих вчених рад.

Ураховуючи зазначене, пропонується в тексті проекту Порядку слово «спеціалізація» в усіх відмінках і числах замінити словом «спеціальність» у відповідному му відмінку й числі.

2. Зважаючи на викладене в пункті 1, пропонується терміни «доктор наук за відповідною спеціалізацією» та «вчений за відповідною спеціалізацією» з тексту проекту Порядку вилучити, а відповідні абзаци проекту Порядку викласти в такій редакції:

- абзац 2 пункту 6: «Доктор наук, який пропонується до складу постійно діючої спеціалізованої вченої ради, має бути автором (співавтором) не менше трьох статей за спеціальністю даної спеціалізованої вченої ради, опублікованих упродовж останніх п'яти років у рецензованих фахових виданнях, включених до міжнародних баз Scopus або Web of Science Core Collection, чи автором не менше десяти статей за спеціальністю даної спеціалізованої вченої ради, які опубліковані впродовж останніх п'яти років у відповідних вітчизняних фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого Міністерством освіти і науки України»;

- абзаци 2 і 3 пункту 7: «Для захисту дисертації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, постійно діюча спеціалізована вчена рада зі свого числа визначає двох рецензентів (окрім голови постійно діючої спеціалізованої вченої ради) та призначає двох опонентів – працівників інших закладів вищої освіти (наукової установи), ніж той, у якому сформовано раду, котрі

мають науковий ступінь за відповідною спеціальністю. Один з опонентів має бути доктором наук.

Опоненти, які пропонуються до складу постійно діючої спеціалізованої вченої ради, для захисту дисертації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, мають бути авторами (співавторами) не менше двох статей за науковим напрямом (спеціальністю) дисертації здобувача, опублікованих упродовж останніх п'яти років у рецензованих фахових виданнях, включених до міжнародних баз Scopus або Web of Science Core Collection, або не менше п'яти статей у відповідних вітчизняних фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого Міністерством освіти і науки України».

3. З огляду на те, що проектом Порядку не визначені вимоги щодо публікацій членами разової спеціалізованої вченої ради для захисту дисертації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, пропонується пункт 8 доповнити абзацом 4 такого змісту: «Члени разової спеціалізованої вченої ради для захисту дисертації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, мають бути авторами (співавторами) не менше двох статей за науковим напрямом (спеціальністю) дисертації здобувача, опублікованих упродовж останніх п'яти років у рецензованих фахових виданнях, включених до міжнародних баз Scopus або Web of Science Core Collection, або не менше п'яти статей у відповідних вітчизняних фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого Міністерством освіти і науки України».

4. Зважаючи на те, що проектом Порядку не визначені вимоги щодо наукового ступеня голови разової спеціалізованої вченої ради для захисту дисертації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії, пропонується останнє речення пункту 8 викласти в такій редакції: «У складі разової спеціалізованої вченої ради не менше трьох вчених повинні мати ступінь доктора наук (голова ради, один з рецензентів, один з опонентів)».

5. У тексті проекту Порядку слова «вищий навчальний заклад» у всіх відмінках і числах замінити словами «заклад вищої освіти» у відповідному відмінку і числі.

Іншою важливою складовою функціонування утворених спеціалізованих вчених рад є питання ефективного супроводження їхньої роботи. Із цієї метою проектом Порядку передбачене призначення, за погодженням з головою відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради, вченого секретаря постійно діючої спеціалізованої вченої ради зі складу наукових або науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти (наукової установи) для супроводження роботи постійно діючої вченої ради. Супроводження роботи разової спеціалізованої вченої ради має забезпечувати відділ аспірантури (ад'юнктури) закладу вищої освіти (наукової установи).

До завдань супроводження роботи спеціалізованої вченої ради належать:

- перевірка наявності документів здобувача, які подаються до спеціалізованої вченої ради разом з науковим

досягненням відповідно до переліку, який затверджує вчена рада закладу вищої освіти (наукової установи);

- інформування Національного агентства про прийняття наукових досягнень здобувача до захисту, призначення опонентів та рецензентів, дату й місце захисту;

- забезпечення оприлюднення тексту наукового досягнення, поданого до захисту, а також відгуків опонентів, рецензій рецензентів, відгуків інших осіб (установ) на веб-сайті закладу вищої освіти (наукової установи);

- повідомлення здобувача, голови, членів спеціалізованої вченої ради та опонентів про дату й місце захисту, забезпечення публічного оголошення цієї інформації;

- забезпечення належного звуку/відеозапису та онлайн-трансляції, а також стенограми засідання спеціалізованої вченої ради під час захисту;

- у разі захисту здобувачем наукового досягнення – забезпечення підписання всіма членами спеціалізованої вченої ради та опонентами, які підтримали присудження наукового ступеня здобувачеві, протоколу засідання ради, а також першої сторінки наукового досягнення та їх передачі до Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського Національної академії наук та електронного примірника до Національного репозитарію академічних текстів або Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»;

- інформування вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про результат захисту;

- оприлюднення протягом трьох робочих днів після захисту на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти (наукової установи) та надсилання Національному агентству та адміністратору (розпоряднику) Єдиної державної електронної бази з питань освіти повідомлення про прийняте рішення щодо присудження (відмови в присудженні) наукового ступеня, за формою, встановленою Національним агентством;

- організація оплати видатків, пов'язаних з роботою спеціалізованих вчених рад (зокрема оплата праці членів спеціалізованої вченої ради, опонентів та їхніх відряджень), що здійснюється відповідно до кошторису, який щорічно затверджує та оприлюднює вчена рада закладу вищої освіти (наукової установи).

Зважаючи на: 1) значний обсяг завдань, що вирішуватимуться під час супроводження роботи спеціалізованих вчених рад; 2) терміни виконання визначених завдань (протягом усього випускного року); 3) значну кількість випускників докторантури та ад'юнктури (для прикладу – в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського кількість випускників протягом кожного з наступних (2021–2025) років становитиме від 20 до 36 осіб), постає закономірне питання про створення секретаріату спеціалізованих вчених рад. Кількісний склад секретаріату має залежати від кількості спеціальностей підготовки. Це дасть змогу забезпечити ефективне супроводження роботи спеціалізованих вчених рад за кожною зі спеціальностей, за якими

здійснюється підготовка *здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук та доктора філософії*.

Висновки. Запропоновані зміни та доповнення до проєкту Порядку, розміщеного на сайті Національного агентства, позитивно вплинуть на його змістовну частину й дадуть змогу підвищити ефективність функціонування системи атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора наук та доктора філософії.

У подальшому коригування проєкту Порядку доцільно здійснити після завершення експерименту, що проводиться відповідно до «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. [5].

Перелік літератури

1. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України № 848-VIII від 26 листопада 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

4. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>.

5. Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії : постанова Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-p>.

6. Про затвердження Особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих військових навчальних закладах (науково-дослідних установах) Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України № 115 від 24 лютого 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-17>.

7. Порядок присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ) : проєкт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/проєкт_Порядок-присудження-наукових-ступенів.pdf.